

66 de ani de la începutul Holocaustului în Bihor și Oradea

Comemorarea deportării evreilor

În mai 1944 începea drumul evreilor bihoreni spre necunoscut. Un drum fără întoarcere, pentru majoritatea dintre ei. Din parcul Rhedey au început să pornească primele garnituri, încărcate cu evrei, în condiții umilitoare, greu de imaginat, cu atât mai mult de suportat.

Destinația nu era lacul Balaton, așa cum au fost lăsați să creadă de către autorități, pentru a nu provoca panică în rândul lor, și pentru a-i putea controla mai ușor, ci lagărele naziste, adevărate fabrici ale morții.

La 25 mai 1944 a început evacuarea „ghetoului mare”, în care au fost închiși evreii din Oradea. Ghetoul era delimitat spre nord de actualul Parc 1 Decembrie și, în prelungire, de strada General Traian Moșoiu, la vest de str. Avram Iancu, la sud de strada Sucevei, iar la est de Piața Cetate. Evreii din Oradea și din împrejurimi au fost deportați la Auschwitz în 10 transporturi.

„Trenurile morții” au pornit din Oradea în intervalul 23 mai 1944, când s-a început evacuarea ghetoului în care fuseseră închiși evreii bihoreni. Era situat lângă depozitul de cherestea „Mezei”, unde au fost închiși în jur de 3.000 de evrei proveniți din comunitățile din împrejurimile orașului. Ultimul transport a fost expedit la 5 iunie 1944. Zilnic se îndreptau spre lagărele de concentrare, în cele mai umilitoare condiții, câte 2.500-3.000 de evrei. Evacuarea evreilor din „ghetoul mare” s-a făcut prin strada Sucevei, în parcul Rhedey (actual parc Nicolae Bălcescu), unde au fost înghesuite câte 70-80 de persoane în vagoane pentru transportul vitelor. După o călătorie de patru zile în vagoane zăvorâte, nemâncați, fără apă, lipsiți de minimele condiții de igienă, evreii orădeni au fost predați nemților din Kosice, și duși mai departe în lagărele de exterminare de la Auschwitz-Birkenau.

„Decalog însângerat”

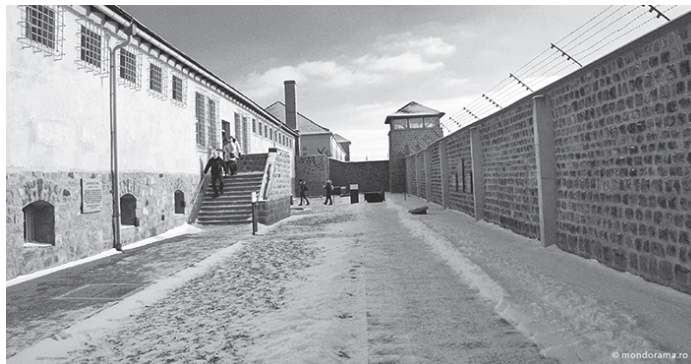
În cartea „Decalog însângerat”, Tereza Mozes ilustrează momentele terifiante ale deportării: „Pe drum, în fața și în coada grupurilor, mergeau jandarmi voioși și vorbăreți, cu pene de cocoș la chipiu. Țineu morțiș să păstrăm numărul de șaptezeci, chiar dacă asta însemna ca unele familii să fie despărțite. (...) În vagoanele gândite pentru douăzeci de cai sau patruzeci de oameni erau înghesuți câte șaptezeci. (...) Încotro mergea trenul nostru? Unde eram duși? (...) Poate că din pricina mării noastre dureri nici nu ne era foame, sufeream însă cumplit de o sete amplificată, pe lângă lipsa apei, de deshidratarea corporurilor noastre scaldate în sudoare și de lipsa de aer. (...) Am înțeles că basmul cu orașul de pe celălalt

mal al Dunării – care ni s-ar fi părut deja o soluție acceptabilă – se destrămasă”.

Éva Heyman și micul ei jurnal

Éva Heyman consemnează în binecunoscutul ei jurnal momentele cutremurătoare care au cuprins comunitatea evreiască. Pe 29 mai 1944, Éva scria următoarele rânduri, convinsă fiind de soarta fatidică care îi aștepta: „Micul meu Jurnal, acum într-adevăr totul se sfârșește. Au împărțit ghetoul pe sectoare și ne duc pe toți”. Jurnalul Évei se încheie cu descrierea zilei de 30 mai 1944: „Pe cei din primul sector i-au dus ieri. (...) Știm deja că la doi oameni se admite un rucsac. În el nu se poate pune nimic altceva decât un singur schimb de lenjerie, fără lenjerie de pat. De mâncare se zice că e voie să luăm cu noi. Dar cine mai are așa ceva? (...) Micul meu Jurnal, toți spun că vom rămâne în Ungaria, că pe toți evreii din țară îi adună undeva, lângă Balaton și acolo vom munci, dar eu nu cred. Trebuie să fie groaznic în vagon; și acum nici nu mai zice nimeni că ne duc, toți spun că ne deportează. Acest cuvânt nu l-am mai auzit, iar acum și Ági îi spune lui nenea Béla: dragul meu, nu înțelegi, pe noi ne deportează! În fața casei noastre patrulează un jandarm. Ieri a fost în grădina Rhedey, căci de-acolo pornesc trenurile cu evrei. Nu din gară, ca să nu vadă cei din oraș – zice bunicul. Parcă mult îi pasă orașului de noi! Dacă arieni n-ar fi vrut să se întâmple aceste lucruri, ar fi putut opri și ghetozarea, dar ei mai mult s-au bucurat. Și nici acum nu le pasă ce fac cu noi! Jandarmul ăsta din fața casei căruia nenea Béla îi zice jandarm prietenos, pentru că niciodată nu țipă la noi și nici pe femei nu le tutuiește, a intrat azi în curte și ne-a spus că iese din jandarmerie, pentru că ceea ce a văzut în grădina Rhedey este de nesuportat. Au înghesuit circa 80 de oameni într-un vagon și la atâ-

ția oameni le-au dat o singură găleată cu apă. Și mai groaznic este că au lăcătuit vagoanele. Pe canicula aceasta oamenii se vor sufoca! Jandarmul a spus că nu-i poate înțelege pe evreii ăștia. N-au plâns nici măcar copiii; toți se mișcau ca niște somnambuli; parcă nici nu mai trăiau. S-au urcat în vagoane împietriți, fără să scoată un cuvânt. Jandarmul prietenos n-a dormit toată noaptea, deși, altădată, cum punea capul pe pernă adormea, zicea el. Tabloul a fost atât de înfiorător – a povestit mai departe – că nici el n-a putut să doarmă, deși, el, oricum, este totuși jandarm! Acum mama și nenea Béla își șoptesc (...) vom rămâne aici într-un spital pentru cei cu tifos exantematic; vom declara, se pare, că nenea Béla este bolnav de tifos. Asta e posibil, pentru că el a avut boala aceasta și în Ucraina. Ce pot să știu eu; nu mă mai bazez pe nimic. Mă gândesc întruna la Marta și mi-e teamă că și nouă ni se va întâmpla același lucru, degeaba spun toți că pe noi nu ne duc în Polonia, ci la Balaton. Deși eu, Micul meu Jurnal, nu vreau să mor, eu vreau să trăiesc, chiar dacă din întreg sectorul numai eu aș putea rămâne aici. Aș aștepta sfârșitul războiului într-o pivniță, sau în pod, sau în orice gaură; eu, Micul meu Jurnal, m-aș lăsa sărutată și de jandarmul acela care se uită cruciș și care ne-a luat făina, numai să nu mă ucidă, numai să mă lase să trăiesc. Văd pe fereastră că jandarmul prietenos i-a dat voie lui Mariska să intre în casă. Nu mai pot scrie, Micul meu Jurnal, îmi curg la-

crimile, fug la Mariska”.

Memorialul deportaților

Datele deportării din Oradea au fost: 23 mai 1944 (3.110 persoane), 25 mai 1944 (3.148 persoane), 28 mai 1944 (3.227 persoane), 29 mai 1944 (3.166 persoane), 30 mai 1944 (3.187 persoane), 31 mai 1944 (3.073 persoane), 1 iunie 1944 (3.059 persoane), 3 iunie 1944 (2.972 persoane), 5 iunie 1944 (2.527 persoane). Un ultim tren cu evrei din Oradea a trecut prin gara din Košice la 27 iunie 1944 (2.819 persoane). În memoria celor aproximativ 30.000 de evrei orădeni deportați la Auschwitz-Birkenau în mai-iunie 1944 și pentru a nu uita această pagină tristă a orașului nostru, Muzeul Istoriei Evreilor din Oradea dorește să lanseze acțiunea „Marșul Memoriei”, care presupune parcurgerea următorului traseu: Memorialul Deportaților (de lângă Sinagoga Ortodoxă, situată pe strada Mihai Viteazul nr. 1, la Memorialul Eva Heyman, Parcul Nicolae Bălcescu.

În contextul riscului de răspândire a infecției cu Coronavirus SARS-CoV-2, anul acesta nu se va putea participa. În viitor, când situația va permite, această acțiune se va organiza, cu scopul de a aminti societății infamia deportării evreilor orădeni și să reafirme fundamentele coexistenței pașnice dintre diferite popoare și credințe.

■ Muzeograf
Diana IANCU

Măști de protecție și șervețele biocide gratuite

Campanie la final

Campania prin care peste 50.000 de măști de protecție și 8.000 de pachete cu șervețele biocide au fost distribuite gratuit către aproximativ 25.000 de persoane vulnerabile din Bihor a luat sfârșit.

Vineri, 22 mai, cadrele Inspectoratului Județean de Poliție Bihor au distribuit gratuit 8.600 de măști de protecție și 1.232 de pachete cu șervețele biocide în zona metropolitană a municipiului Oradea. Pachetele au ajuns la persoane de peste 65 de ani care locuiesc singure și nu au posibilități materiale, precum și la alte categorii defavorizate.

Materialele distribuite gratuit provin din cantitățile de produse biocide și echipamente de protecție confiscate în ultimele două luni, în punctul de trecere a frontierei Borș, în baza ordinelor emise de Ministrul Sănătății.

„Prin această campanie am dorit să protejăm persoanele vulnerabile din județul Bihor. Mă bucur că am găsit resursele pentru a o pune în practică și asigur toți locuitorii Bihorului că vom depune în continuare toate eforturile pentru a identifica noi modalități prin care să creștem gradul de protecție a cetățenilor împotriva noului coronavirus”, a declarat prefectul Dumitru Țiplea. ■

Peste 250 de copaci plantați în Oradea

Voluntari pentru un aer curat

Joi, 21 mai, și vineri, 22 mai, reprezentanții Eco Bihor și ai Fundației Comunitare Oradea, precum și angajații Primăriei Oradea au plantat 250 de arbori în diferite locații din municipiu.

Acțiunea de plantare a fost posibilă în urma donației SC Veky Garden SRL, din comuna Biharia. Cei 250 de arbori la ghiveci sunt din speciile jugastru, carpen și mesteacăn.

Primii voluntari care s-au implicat în acțiune joi, 21 mai, au fost voluntarii din cadrul SC ECO Bihor și Fundației Comunitare Oradea. Aceștia au plantat 55 de arbori în Parcul de lângă Sala Sporturilor, Parcul de lângă ștrandul Ioșia, scuarul Piteștilor/Meșteșugarilor. Vineri, 22 mai, Primăria Municipiului Oradea prin angajații-voluntari, a desfășurat o acțiune de plantare în scuarul de la intersecția străzilor Sucevei/Vlahuța/Horea, pe strada Feldioarei/spațiu de joacă, Parcul 22 Decembrie, parcul Ion Păun Pincio, parcul Seleuș, parcul Onisifor Ghibu, strada Podului, rambleu Podului, de-a lungul pistei de biciclete de pe strada Corneliu Baba spre Sântandrei, pe strada Matei Corvin/spațiu de joacă.

■ A.C.